

Kapitel 27

Det religiösa livet

Ingen får diskrimineras på grund av sin tro

Religiösa samfund

Vid sidan av den ojämförligt största religionen på Kuba, den folkliga *santería* (se nästa sida), finns det en mångfald olika religiösa samfund på Kuba. Störst är katolska kyrkan. Inom den protestantiska rörelsen är pingströrelsen, baptistkyrkan och adventisterna de största samfunden, men det finns också kväkare, metodister, presbyterianer, frälsnings-soldater, Jehovas vittnen och judiska kyrkor.

CIC – Kubas Kyrkoråd – omfattar mer än ett trettiotal kyrkliga samfund och organisationer. Den katolska kyrkan ingår däremot inte.

Kyrkorna har goda förbindelser med kristna, humanitära och solidaritetsorganisationer runt om i världen, och tar emot donationer till sjukhus, skolor m.m.

Religionsfrihet

Enligt grundlagen av år 1976 råder religionsfrihet på Kuba. I grundlagen fastslås att staten erkänner och garanterar vars och ens rättighet att bekänna sig till vilken religiös tro som helst. Samtidigt hävdas att det är olagligt och straffbart att sätta upp tro eller religiös uppfattning mot revolutionen, utbildningen eller plikten att arbeta och försvara landet.

Påpekandet att tron inte får stå i vägen för revolutionen har sin historiska bakgrund. Historiskt sett har särskilt den katolska kyrkan på Kuba haft starka band med den vita överklassen, den klass som inte hade något att vinna på revolutionen. Kyrkan var ett redskap för förtryck och utsugning ända sedan Columbus landsteg på Kuba. På 40- och 50-talen kom många av de katolska prästerna direkt från Francos Spanien. Efter revolutionens seger var flera präster och kyrkor inblandade i direkt olaglig verksamhet som vapensmuggling och sabotageaktioner, och de gav stöd åt de kontra-revolutionära grupperna som bildades av CIA. Den katolska kyrkan på Kuba har också haft mycket nära band med den katolska kyrkan i USA och har i vissa fall ända fram till 90-talet öppet gått USA:s ärenden.

Religionsfriheten på Kuba slogs alltså fast i ett läge när det inte rådte särskilt hjärtliga relationer mellan företrädare för den katolska kyrkan och den unga revolutionära staten. Efterhand etablerades en slags samexistens, dock utan direkta kontakter.

Kyrkorna tilläts att leva sitt eget liv om de inte agerade mot revolutionens intressen.

Islossning

Vid kommunistiska partiets fjärde kongress som hölls i oktober 1991 infördes nya regler för medlemskap i partiet, och det blev möjligt för troende att bli invalda som medlemmar. Kongressen slog fast att medlemskap i partiet först och främst ska grundas på de personliga egenskaperna och handlingarna. Partimedlemmar ska kunna väljas in utan åtskillnad vad gäller kön eller hudfärg och utan att en religiös trosuppfattning ses som ett hinder.

Bakom dessa nya regler låg ett växande missnöje bland den stora skara religiöst troende på Kuba som stödde revolutionen och ville kunna utöva sin tro och samtidigt delta till fullo i samhällsliv och partiliv. De troende såg det som en diskriminering att vara uteslutna från möjligheten att väljas in i partiet när de helt och fullt stödde revolutionen och arbetade för sitt land i dess anda. Till en början hade de slitits mellan fientligheterna mellan de kyrkliga och de revolutionära krafterna. Senare när de öppna fientligheterna ebbade ut kände de sig utestängda från en viktig del av det samhälleliga livet. Men på 1980-talet påbörjades en islossning som så småningom ledde fram till att kontakter inleddes och utvecklades mellan kyrkorna och partiet.

1990 hölls ett historiskt möte mellan höga partifunktionärer och ledare för Kubas Kyrkoråd CIC (som då hade namnet Kubas Ekumeniska Råd, CEC). Man enades om att det hade funnits en viss diskriminering av kristna på Kuba och uttalade en vilja att arbeta för att motverka detta. Efter dessa diskussioner ansågs tiden vara mogen för en ny syn på religionsutövning på Kuba.

När grundlagen reviderades 1992 togs paragrafen om statens ateistiska karaktär bort och ersattes av begreppet sekulär. Samtidigt underströks religionsfriheten ytterligare, och det betonades att ingen får diskrimineras på grund av sin religiösa tro.

Präst i nationalförsamlingen

Sergio Samuel Arce Martinez är präst i presbyterianska kyrkan och ordförande i Kubas nationella kyrkoråd CIC. Som nyvald ledamot i de första direkta valen till Nationalförsamlingen 1993, sa han:

”Jag accepterade att ställa upp i valet därför att jag är kuban. Men också för att vi kristna har följt och varit en del av den här processen från före revolutionen till nu. Som kristen har man ett ansvar att ta på sig de uppgifter Gud lägger fram för en, och min uppgift är att tjäna folket. Det här parlamentet har valts direkt av folket och det innebär att de som valts har en större medvetenhet om folks problem, och därför tror jag att det blir ett mycket vitalt parlament. Jag kommer inte att representera de kristna i första hand utan hela det kubanska folket och alldeles speciellt den valkrets jag valdes i.”

Den 26 juni 2002 sa Arce i ett tal i Nationalförsamlingen:

”Socialismen är först och främst ett etiskt projekt, vars grundläggande värderingar är kärlek, rättvisa, solidaritet och jämlikhet ...”

Fidel och religionen

Fidel Castro har spelat en viktig roll i denna utveckling. Han tog redan i början av 80-talet upp frågan om de religiösa på Kuba. Genom Kubas allt mer utvecklade kontakter med andra länder i Latinamerika mötte Fidel många vänner till Kubas revolution, ofta fattiga människor bland vilka den katolska kyrkan hade ett starkt inflytande. Detta var en annan slags kyrka, den stod på de fattigas sida mot utsugarvälde och förtryck.

1985 hade Fidel en rad samtal med den brasilianske befrielsesteologen *Frei Betto*. Dessa samtal publicerades senare i boken *Fidel y la religión*. Boken har spelat en stor roll för människor i vår samtid att lära känna Fidel Castro som människa. Han berättar öppenlydligt om sig själv och sitt förhållande till religionen, sin ungdom, sin uppväxttid, skolgång i religiösa skolor, och om relationerna mellan katolska kyrkan och kommunistpartiet.

När Fidel Castro besökte New York i samband med FN:s 50-årsfirande 1995, hade han ett möte med 100 av USA:s religiösa ledare, såväl protestanter som katoliker. Mötet skedde på initiativ av *IFCO (Interreligious Foundation for Community Organization)* där *Präster för Fred* ingår. Präster för Fred har gång på gång utmanat USA:s blockad genom sina vänskapskaravaner till Kuba. Se kapitel 9 om Vänskapskaravanerna.

När Fidel Castro deltog i FN:s millennie-toppmöte i New York i september 2000 talade han också i Harlem, i Riverside Church, som var fullpackad med folk. På hela gatan utanför lyssnade folk till talet genom högtalarna som satts upp.

Påven

I januari 1998 kom påven Johannes Paulus II på ett officiellt fem dagars besök till Kuba. Påven färdades i kortege genom Havanna och fick en välkomsthälsning av kubanerna, troende och andra. När han höll en mässa på Revolutionsplatsen inför nästan 500.000 kubaner, sa han: *Cuba amigo, el Papa está contigo* – Kuba, min vän, påven är med dig.

Påven fick långa applåder när han kritiserade den nyliberala ekonomiska politiken där de blinda marknadskrafterna styr utvecklingen. Han sa också att de mäktiga i världen har ålagt de fattiga länderna omänskligt hårda villkor när de tvingat på dem ekonomiska program som villkor för bistånd. Han underströk att världen idag visar upp ett överdrivet välstånd för de få på bekostnad av en växande fattigdom för flertalet.

Bland Kubas fiender fanns vissa förväntningar inför påvens besök. Nu skulle det groende missnöjet på Kuba få fritt utlopp och en statskupp genomföras! 16 funktionärer från USA:s State Department hade anlät till Havanna för att bevittna ”övergången till demokrati”. Journalister och TV-bolag var beredda på sitt livs scoop. Men många blev förvånade och besvikna; inte det minsta uppror, inte det minsta störande av ordningen. USA:s funktionärer reste hem igen.

Besöket fick stället karaktären av folkfest och glädje. Fackföreningarna samarbetade med katolska kyrkan för att göra besöket till en framgång. Folkhumorn flödade i ett otal uppdiktade historier som kom i omlopp om Fidel och påven. Detta är inte något nytt på Kuba, där statschefen och andra höga dignitärer alltid varit föremål för en mängd befängda skrönor, som på ett typiskt kubanskt vis förenar humor och satir.

Synkretism och Santería

De traditionella folkliga religionerna har levt kvar sedan slaveriets tid och har också idag en mycket stor utbredning på Kuba.

Från början av 1500-talet och fram till 1890-talet, fraktades afrikaner från framför allt Västafrika till de nya europeiska kolonierna som slavarbetare. Ett stort antal var av *Yoruba*-ursprung, det vill säga de kom från det som idag är södra Nigeria.

Bland dessa hundratusentals slavar fanns också präster och invigda i Yoruba-religionen. Religionen, kulturen och traditionerna var det enda de fick med sig från hemlandet – de som överlevde sjötransporterna.

På Kuba fortsatte de afrikanska slavarna att utöva sina ceremonier. De sjöng sina sånger på det egna språket och använde sina trummor. Den katolska kyrkan tillät visserligen inte ”hedniska

Raúl Suárez (t.v.), baptistpastor och parlamentsledamot i Kubas Nationalförsamling. Här tillsammans med sin son Joel Suárez. De leder verksamheten vid Centro Martin Luther King i Havanna, som har ett samarbete med Präster för Fred i USA.

avgudar” men genom att sammanställa/byta ut sina afrikanska gudar mot de katolska helgonen blev det möjligt för slaverna att bevara Yoruba-religionen.

Man jämställde gudar, träd, växter och djur på Kuba med afrikanska motsvarigheter. Denna blandning och parallellisering av den europeiska och afrikanska religionen kallas *synkretism*.

På Kuba finns en form av synkretism som benämns *Santería*. Santería är fortfarande en levande religion. Motsvarande form existerar i Brasilien som *candomblé* och på Haiti som *voodoo*.

Santería bygger på det spanska ordet *Santos* som betyder helgon. Motsvarande ord på Yorubaspråket är *Orisha*, vilket betyder ”att göra en gud”. Santerians Orishas är skapade av den högste (Olofi), men de är också gudaförklarade människor, vilket kan jämföras med katolicismens helgonförklarande.

Orishas har sina särskilda färger, attribut, smycken, redskap samt bestämda datum då de hedras. Dessa datum grundar sig ofta på motsvarande katolska helgons ”namnsdag”. De olika Orishas har också specifika sånger, danssteg och slagformler på trummor samt tecken som ritas med majsmjöl på marken framför altaret eller målas på väggarna i templet.

Det officiella språket som används på Kuba är spanska, men vid Santeríaceremonierna används fortfarande Yorubaspråket. Prästerna (babaláwos) och andra invigda får lära sig sånger, myter, böner på detta språk utantill och alla i församlingen som närvarar vid ceremonierna stämmer in i sångerna. Babaláwos använder myterna som bas för att ge råd om nutiden, det som skett eller ska ske, med tonvikten lagd på att stödja och hjälpa människorna i detta livet, här och nu. Det är en naturförankrad religion med praktisk filosofisk inriktning.

Språket har överförts genom muntlig trading från generation till generation. I mitten av 1800-talet nedtecknade vissa babaláwos sina kunskaper om kulternas ceremonier, myter och legender. Fortfarande existerar några av dessa böcker (*Libretas*) och kan användas som komplement till den muntliga överföringen av kunskaper. Böckerna har även ställts till förfogande för vetenskaplig forskning om Santería.

Spår av denna blandning mellan det afrikanska och det europeiska kallar man numera den kubanska stilen och den märks inom alla kulturområden: musik, sång, dans, måleri, dramatik och litteratur.